

О. П. Лобанова, аспірант, Львівський національний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан соціально-економічного розвитку міст Хмельницької області. Визначено комплекс заходів для подальшого розвитку тих сфер виробництва області, які б сприяли її постійному економічному зростанню.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, населені пункти, ринкове реформування економіки.

Постановка проблеми. Сьогодні соціально-економічний розвиток регіонів України потрібно розглядати з позицій трьох складових сталого розвитку: соціальної, економічної і екологічної його складової. Саме виходячи із загальних тенденцій перетворень, що відбуваються в цих сферах, і повинна вирішуватись проблема розвитку територій, розв'язання якої має сприяти раціональному використанню природно-ресурсного потенціалу, покращенню екологічного стану, підвищенню рівня і якості життя, відновленню збалансованості господарського комплексу [8, с. 25]. Також для поліпшення економічного розвитку регіону необхідне приваблення інвестиційних ресурсів. Інвестиції в основний капітал сприяють забезпеченню розширеного відтворення основних засобів, що, у свою чергу, впливатиме на кінцеві результати діяльності підприємств регіону [1, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання соціально-економічного розвитку міст розглядалися у наукових роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених і практиків. Зокрема, проблеми економіко-географічного, соціального, демографічного, регіонального розвитку територій та продуктивних сил висвітлені у працях О.М. Алімова, І.К. Бистрякова, Ж. Боже-Гарньє, М.П. Бутка, М. Вебера, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, І.М. Жабінець, Т.А. Заяць, Я.В. Ковалюк, В.І. Куценко, Г.М. Лаппо, Я.Б. Олійника, В.І. Пили, А.В. Степаненка, Д.М. Стеценка, М.Г. Ступеня, М.І. Фацевського, М.А. Хвесика, Б.С. Хорева, Ж. Шабо та інших.

Однак ці вчені з тривогою констатують, що в регіонах України спостерігаються негативні процеси у соціально-економічному розвитку. За таких умов виникає об'єктивна потреба в науковій оцінці сучасного стану соціально-економічного розвитку в кожному регіоні України та визначенні оптимальних шляхів його збереження.

Постановка завдання. Завданням наукової роботи є здійснення аналізу сучасного соціально-економічного розвитку поселень Хмельницької області.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо особливості соціально-економічного розвитку населених пунктів Хмельницької області.

Область розташована на південному заході Східноєвропейської рівнини в зонах лісостепу і мішаних лісів (Полісся). Рельєф, ґрунтові та агро-

кліматичні умови території сприятливі для господарського і сільбищного освоєння. Хмельниччина межує з Тернопільською, Рівненською, Житомирською, Вінницькою і Чернівецькою областями.

В Хмельницькій області спостерігається розвиток туристсько-рекреаційного потенціалу. Такому розвитку сприяє її особливе місце в історичному літописі Поділля. Адже саме на території даної області розміщений древній Кам'янець-Подільський, одне з найвидатніших історичних міст України. Завдяки унікальному поєднанню історико-архітектурної, містобудівельної спадщини та ландшафту каньйону річки Смотрич древньоруська та середньовічна частина міста проголошена державним історико-архітектурним заповідником. Кількість пам'яток архітектури XV-XIX століть налічує близько 200 будівель та споруд. Могутні оборонні укріплення «Старого міста». Фортеця та фортечний міст, поєднання культурних споруд різних релігій залишають неповторне враження. Враховуючи таку багату історико-архітектурну спадщину «Старого міста», національною комісією України у справах ЮНЕСКО в травні 1994 року було рекомендовано включити його кандидатом до реєстру світової культурної спадщини [9, с. 5].

Поряд з цим визначним містом, значний інтерес можуть викликати і інші наявні в регіоні пам'ятки архітектури та давнини і природна екзотика: фортеці в містах Летичів та Хотин, карстова печера «Атлантида», курорт «Сатанів», що знаходиться в мальовничому куточку древніх гір Медобори, «Голубі озера» в лісах поблизу м. Славути, пов'язане з давньою легендою «Святе озеро», каньйони ріки Дністер, що протікає на півдні області, найбільший в Україні і Європі національний природний парк «Подільські Товтри» [6, с. 76]. А також селище Меджибіж, де знаходиться могила засновника однієї з найбільших течій іудейської віри – хасидизму – Баал-Шем Това, яка є меккою для релігійних паломників-хасидів.

Слід зазначити, що особливістю досліджуваної області є значне забезпечення її мінерально-сировинними ресурсами. На сьогоднішній день попередньо та детально розвідано 260 родовищ корисних копалин, з яких експлуатується біля 100, більшість з них місцевого значення (цегельні глини, піски, вапняки для виробництва вапна, вапняки та граніти для виробництва щебеню і буту). Корисні

копалини державного значення представлені вапняками та глинами для виробництва цементу, вапняками для цукрової промисловості, каолінами для фарфоро-фаянсової промисловості та виробництва вогнетривів, гіпсами та кременем. Розвідані і нові види корисних копалин: графіт, сапоніт, глауконіт, фосфорити, облицювальні граніти [7]. Хмельницька область є єдиним регіоном в Україні в якому розвідані родовища сапонітових глин – унікальних природних утворень, які складають цілу провінцію бентонітової сировини з особливими властивостями. Також область має потужні запаси лікувальних і столових вод. Нині розвідані та досліджені родовища мінеральних вод: Збручанське, Зайчиківське, Маківське – типу «Нафтуса», Теофіпольське – типу «Миргородська» і 10 родовищ столових вод. Всі вони паспортизовані.

В Хмельницькому регіоні непогано розвинута промисловість. Важливе місце серед галузей промисловості займає машинобудування та металообробка, в якій зайнято 44,2% загальної кількості працюючих в промисловості області. Підприємства цієї галузі випускають верстати, ковальсько-пресові машини, трансформатори, сільськогосподарські машини для рослинництва, технологічне обладнання для переробних галузей агропромислового комплексу, кабель, електротехнічні вироби. А найбільшими підприємствами області є ВАТ «Укрелектроапарат», «Адвіс», «Пригма-Прес», «Термопластавтомат», ВО «Новатор», кам'янець-подільські АТБТ «Мотор» та заводи «Електроприлад» і кабельний, ВАТ «Шепетівський завод культиваторів», Волочиський ВАТ «Номінал», верстатобудівне ВАТ «Говер» у Городку та ін. [5, с. 110].

Провідне місце в структурі промисловості досліджуваного регіону займає – харчова промисловість, обсяги виробництва продукції якої складають 35,4% загальнообласних обсягів. Харчова промисловість представлена такими галузями, як цукрова, хлібопекарська, кондитерська, макаронна, овочеконсервна, м'ясна і молочна, спиртова, пивоварна, борошномельно-круп'яна, тютюнова та інші, в яких зайнято 22,4% загальної кількості працівників промислових підприємств області. Хмельницька область – один з найважливіших в Україні регіонів цукроваріння, де діють 16 цукрових заводів. Найбільші цукрові заводи розташовані у Хмельницькому, Шепетівці, Кам'янець-Подільському, Теофіполі, Городку та Деражні.

Легка промисловість області розвивається на основі переробки місцевої сировини і сировини, що завозиться. В ній виділяються такі галузі: швейна, текстильна, взуттєва, трикотажна, галантерейна. Серед найбільших підприємств області Хмельницькі ВАТ «Взутекс», ВАТ «Шкіргалантерея», ЗАТ «Хмельницьклегпром», Дунаєвецька суконна фабрика та Волочиська швейна фабрика «Горинь».

Велике значення для розвитку економіки області має електроенергетика: в м. Нетішин діє Хмельницька АЕС, що підключена до енергосистем України і країн Центральної Європи. В загальній структурі обсягу промислового виробництва частка енергетики складає 34,2%.

Варто також зазначити, що відповідно до результатів Всеукраїнського Конкурсу якості «100 кращих товарів України» рішенням конкурсної комісії кращими товарами та послугами Хмельниччини визнано 49 видів продукції та 10 видів послуг. Серед великої кількості підприємств-переможців можна назвати і добре і менш відомі підприємства, які у чотирьох номінаціях представляли на конкурсі свою продукцію, роботи, послуги. Так, наприклад, це: ЗАТ «Хмельницька макаронна фабрика», ВАТ «Красилівський цукровий завод», ТОВ «Продінвест», ТОВ «Бартнік», ТОВ «Верест», ПП «Полуботкін» (номінація «Продовольчі товари»); ВАТ «Взутекс», ТОВ «Літма», ТОВ «Фабрика вікон», ПП «Денітан» (номінація «Промислові товари для населення»); ВАТ «Кам'янець-Подільський завод «Електрон», Волочиський машинобудівний завод «Мотор Січ», ВАТ «Термопластавтомат», ТОВ НВФ «Титан-Т» (номінація «Товари виробничо-технічного призначення»); адвокатське об'єднання «Юрколегія» (юридичні послуги); ВАТ «Хмельниччина-Авто» (технічне обслуговування і поточний ремонт автомобілів) та інші [10]. Усі переможці даного заходу на регіональному рівні увійдуть у каталог «Кращі товари Хмельниччини», а ті, які вийдуть на державний рівень, матимуть можливість взяти участь у виставці «100 кращих товарів України» у м. Києві, увійти в каталог «100 кращих товарів України» та отримати нагороди.

На сьогоднішній день, за даними ДП «Хмельницькстандартметрологія», яке не лише атестує лабораторії, а й веде реєстр атестованих лабораторій Хмельниччини. В досліджуваній області при різних підприємствах і організаціях, нараховується близько 140 лабораторій, атестованих на право виконання вимірювань в ході здійснення контролю якості та безпеки харчових продуктів. Зосередившись на сфері виробництва продуктів харчування в області атестовано 7 вимірювальних лабораторій підприємств-виробників цукру, 14 підприємств по виробництву молочної продукції і 9 підприємств водопровідно-каналізаційного господарства [4, с. 199]. До лабораторій, галузь атестації яких максимально охоплює номенклатуру продовольчої сировини та харчової продукції, відносяться в області: акредитована випробувальна лабораторія ДП «Хмельницькстандартметрологія», а також атестовані у державній метрологічній системі лабораторії Хмельницької облСЕС.

Виділяючи підприємства Хмельниччини з високим рівнем лабораторного контролю якості і безпеки харчової продукції, слід виділити ЗАТ

«Хмельницька макаронна фабрика», КП «Хмельницька маслосирбаза», ЗАТ «Шепетівський м'ясокомбінат», ТОВ «Інтерпродсервіс» і ПП «Балтика». Доцільно сказати, також про добре налагоджений в області контроль якості продукції на підприємствах по виробництву хліба — продукція майже всіх цих підприємств проходить випробування в атестованих лабораторіях [9, с. 12].

Найбільшою перевагою Хмельницької області є добре розвинута транспортна мережа. Важливе значення має її положення на транспортних шляхах, що зв'язують основні промислові райони України (Столичний Харківський, Придніпров'я, Донбас) і Росії, а також чорноморські порти із західноукраїнськими областями та країнами Центральної і Східної Європи. Також обласний центр має зручне залізничне сполучення з європейськими столицями: Москвою, Прагою, Братиславою, Варшавою, Будапештом та Белградом.

Період формування в області ринкових відносин характеризується активізацією зовнішньоекономічної діяльності. За останні роки зросли обсяги імпорту та експорту, торговельний баланс регіону має позитивне сальдо. Хмельниччина налагодила стосунки з партнерами 84 країн світу, перелік яких розширюється. Значні обсяги обороту утворились з Російською Федерацією, Німеччиною, Республікою Білорусь. Більше третини експорту — це живі тварини та продукція тваринництва, експортуються машини та устаткування, продукція харчової промисловості, сільськогосподарська продукція, вироби з паперу, будівельні матеріали. Основними представниками імпорту є транспортні засоби та запчастини до них, електротехнічне устаткування, телерадіоапаратура, мінеральні продукти, пластмаси та каучук [3, с. 151]. Значні обсяги експорту спрямовано до Російської Федерації, Німеччини, Молдови, Чеської Республіки, Білорусії. Поставки механічного та електричного обладнання обіймають майже третину експорту області. Значними є обсяги вивозу

за межі країни полімерних матеріалів, виробів з каменю, гіпсу, цементу, готових харчових продуктів.

Вигідне транспортно-географічне положення регіону разом із значними ресурсами в умовах ринкового реформування економіки України створюють потенційні можливості для залучення коштів іноземних інвесторів. Обсяг іноземних інвестицій в область поступово зростає. Партнерами Хмельниччини стали представники 27 країн світу. Найбільші обсяги іноземних інвестицій одержані з Німеччини, Кіпру, Республіки Білорусь, США. Розпочато спільні проекти з Великобританією, Угорщиною і Чеською Республікою. Зацікавленість викликали 15 галузей економіки області, серед яких значну частку вкладень отримують машинобудування та металообробка, сільське господарство та харчова промисловість [2, с. 98].

Висновки. Отже, з вищеподаної інформації можна зробити висновок, що Хмельниччина є досить розвинутим регіоном в соціально-економічно плані, відносно сусідніх областей (наприклад, за темпами росту обсягів виробництва Хмельниччина займає друге місце після Чернівецької області серед областей західного регіону). Проте в будь-якому разі економіка області потребує довготривалих відносин з стратегічним інвестором. Підприємства різних форм власності зацікавлені в отриманні прямих інвестицій, шукають співробітництва для забезпечення підприємств новими технологіями та досвідом менеджменту.

Основний акцент у регіональній інвестиційній стратегії необхідно зробити на розвитку тих сфер виробництва, які сприятимуть економічному зростанню регіону. На регіональному рівні необхідно застосовувати нові комплексні підходи до довгострокових відносин, які відповідали б державним інтересам і були пов'язані з європейською інтеграцією та усуненням регіональних диспропорцій.

Список використаної літератури:

1. Абрамов В. Программно-целевой метод управления социально-экономическим развитием регионов / В. Абрамов, В. Пила. // Экономика Украины. — 1998. — № 9. — С. 32–39.
2. Аитов Н.А. Социальное развитие регионов / Н.А. Аитов. — М.: Мысль, 1985. — 220 с.
3. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев // — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
4. Блажеева В.В. Конкурентоспроможність Хмельницького регіону. / В.В. Блажеева // Вісник Хмельницького національного університету «Економічні науки». — 2009. — №1. с. 197 – 201.
5. Данилишин Б.М. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Хмельницької області на період до 2015 року / Б.М. Данилишин. — К.: РВПС України НАН України, 2005. — 185 с.
6. Заставецький Т.Б. Регіональна система міських поселень: структура і особливості функціонування у період трансформації суспільства: реформи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук. / Т.Б. Заставецький. — Тернопіль, 2004. — 187 с.
7. Звіт про наявність земель та їх розподіл за власниками землі, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності у Хмельницькій області станом на 01.01.2011 р. / Головне управління Держкомзему у Хмельницькій області. — Хмельницький, 2011.
8. Зінченко Т.Є. Інституціональні аспекти трансформації землекористувань населених пунктів в сучасних ринкових умовах: Монографія. / Т.Є. Зінченко. — Житомир: Видавництво «ПП Рута», 2010. —

214 с.

9. Повідомлення головного управління статистики у Хмельницькій області. Соціально-економічне становище області за 2007 рік // Подільські вісті від 1 лютого 2008. – 35 с.

10. Соціально-економічний аналіз стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2017рр. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sd.net.ua/2009/10/12/khmelnicka_oblast.html

Проанализировано современное состояние социально-экономического развития городов Хмельницкой области. Определен комплекс мероприятий для дальнейшего развития тех сфер производства области, способствующие ее постоянному экономическому росту.

Ключевые слова: *социально-экономическое развитие, населенные пункты, рыночное реформирование экономики.*

In this article the current state of social and economic development of Khmelnytsky region towns is analyzed. The complex of measures for further development of those areas of the region manufacture that would contribute to its constant economic growth is determined.

Keywords: *social and economic development, settlements, market reforming of economy.*

Дата надходження до редакції: 10.04.2013 р.

Рецензент: д.е.н., професор Волощук К.Б.

УДК 504.03:631(477)

ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Н. В. Бобровська, здобувач, Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто наукові основи щодо зміцнення економічної, соціальної і екологічної зрівноваженості за рахунок технологічних змін, організації праці і управління, які засновані на передовому досвіді і на використанні наукових досягнень. Обґрунтовано складові і особливості інноваційного розвитку аграрного сектора з урахуванням еколого-орієнтованого підходу у використанні всіх видів ресурсів задля зрівноваженого розвитку, у тому числі через еко-інновації.

Ключові слова: *зрівноважений розвиток, інноваційний підхід, природні ресурси, аграрний сектор, еколого-орієнтований підхід, еко-інновації.*

Постановка проблеми. Порушення умов землекористування, навантаження на екосистеми, екстенсивне використання усіх видів природних ресурсів, відсутність довгострокових екологічних експертиз, ресурсовитратність, погіршення екологічного стану довкілля слугує причиною погіршення якості сільськогосподарської продукції, обмежує можливості щодо розвитку органічного виробництва. Саме тому подальший розвиток повинен враховувати вищезазначені причини погіршення екологічного стану довкілля з метою забезпечення зрівноваженого розвитку аграрного сектора на основі еколого-орієнтованого підходу у використанні усіх видів ресурсів, які залучені до виробництва.

Таким чином, зрівноважений розвиток природокористування залежить від економічно-соціально-екологічної стабільності, від ефективного розвитку галузей на інноваційній основі. Тобто господарям потрібні нововведення у технологіях вирощування, організації праці і управління, які засновані на передовому досвіді і на використанні наукових досягнень. Зміцненню економічної, соціальної і екологічної зрівноваженості в аграрному секторі повинні сприяти еко-інноваційні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання, щодо інноваційних мож-

ливостей аграрних підприємств є такі вчені, як: Ю. Бажая, І. Гриник, О. Гудзинський, Б. Данилишин, С. Кіреєв, М. Кропивко, Д. Крисанов, О. Крисальний, П. Лайко, Ю. Оніщенко, В. Покотилова, Н. Сіренко та інші. Незважаючи на велику кількість вчених, які займаються цим питанням, слід зазначити, що дана тематика є актуальною з орієнтацією на отримання не лише економічних, а і екологічних переваг у розвитку галузі. Особливої актуальності питання набуває за умов впливу глобалізації.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування складових і особливостей інноваційного розвитку аграрного сектора з урахуванням еколого-орієнтованого підходу у використанні всіх видів ресурсів, використання інноваційних технологій у вирощуванні сільськогосподарських культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективним підґрунтям для забезпечення ресурсної діяльності підприємств є інноваційна діяльність, яка визначає рівень інноваційних можливостей суб'єктів господарської діяльності.

Будь-яка країна, яка стала на шлях інноваційного розвитку і широкомасштабного використання його результатів, вже не зможе і не повинна ігнорувати такі об'єктивні чинники, як вичерпність природних ресурсів, насамперед невідтво-